

بررسی ابعاد شناختی هیجانی شخصیت و نیمرخ روانی بیماران سایکوتیک ناشی از مصرف شیشه و مقایسه آن با افراد عادی

سید سعید پورنقاش تهرانی^۱، منا ملک احمد^۲، مسعود غلامعلی لواسانی^۳

Assessment of cognitive emotional dementions of personality and compaparison of psychological of prfile of individual with methamphetamine induce psychosis with normal subjects

Seyed Saied Pournaghash Tehrani¹, Mona Malekahmad², Masoud GholamAli Lavasani³

چکیده

زمینه: یکی از مهمترین مباحث در زمینه وابستگی و سوء مصرف مواد فرآیندهای شناختی هیجانی در مصرف کنندگان می باشد. این بدین دلیل است که سوء مصرف باعث آسیب های بلندمدت مغزی در این قربانیان می شود. در حقیقت، اعتیاد به مواد یک فرآیند پیچیده ذهنی است که فاکتورهای شناختی، هیجانی و زیستی را درگیر می کند. **هدف:** این پژوهش با هدف بررسی ابعاد شناختی هیجانی نظریه شخصیت کلونینجر در افراد وابسته به شیشه و مقایسه آنها با افراد عادی انجام شد. **روش:** این پژوهش یک مطالعه علی مقایسه ای است. در این تحقیق ۵۰ بیمار سایکوتیک ناشی از مصرف شیشه که برای ترک اعتیاد خود به مرکز درمانی کنگره ۶۰ مراجعه کردند و نیز ۵۰ نفر از دانشجویان دانشکده روانشناسی دانشگاه تهران به عنوان گروه کنترل با روش نمونه گیری دردسترس انتخاب شدند و دو پرسشنامه TCI و ASR را پاسخ دادند. داده های استنباطی تفاوت معنادار در سطح ۰/۰۰۱ در ابعاد شخصیت بین دو گروه نشان داد، اما در بعد پشتکار تفاوت معناداری ۰/۰۵ بدست نیامد. **یافته ها:** به وسیله آزمون تحلیل واریانس چند متغیری بررسی شدند و برای تحلیل ارتباط این دو گروه از رگرسیون چندگانه استفاده شد. **نتیجه گیری:** این بدان معنی است که بیماران سایکوتیک ناشی از مصرف متامفتامین در ابعاد شناختی هیجانی بجز پشتکار و مؤلفه های نیمرخ روانی از سلامت روانی کمتری نسبت به گروه عادی برخوردارند و تمامی مؤلفه های نیمرخ روانی نیازمند توجه بالینی است. **واژه کلیدها:** نوجویی، آسیب پرهیزی، پاداش وابستگی، پشتکار، همکاری، خود راهبردی، خود فراروی.

Background: One of the most important discussion in the field of drug dependence and drug abuse is the occurrence of cognitive-emotional processes in the victims of drug abusers. This is because the chronic use of drugs leads to long-term destruction on the functioning of the brain. In fact, addiction to drugs is considered as a complicated mental processes which involves emotional, cognitive and biological factors. **Aims:** The present was carried to evaluate different dimension of cognitive-emotional aspects of personality based on Cloninger's theory in methamphetamine users and comparing it with normal individuals. **Method:** current study is an causaul comparative research. Fifty methamphetamine users who referred themselves to drug clinics for treatment, in addition to 50 normal subjects were selected as participants selected in available sampling method. **Results:** Data analysis involving multiple analysis variance as well as regression analysis for all scales of personality questionnaire. **Conclusions:** Also, there was ashown that the scores for all scales of personality questionnaire were high except for the scale of persistence and psychological profile of the addicts showed that their psychological health was worse than that of the normal group. Furthermore, within the addict group all psychological profiles were high which requires close attention of research clinicians. **Key Words:** Novelty seeking, harm avoidance, reward dependence, persistence, self-transcendence, cooperation and self-directedness.

Corresponding Author: spnaghash@ut.ac.ir

^۱ دانشیار، گروه روانشناسی دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

¹. Associate Professor, Department of Psychology, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding Author)

^۲ کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی دانشگاه تهران، تهران، ایران

². M.A in Clinical Psychology, University of Tehran, Tehran, Iran

^۳ دانشیار، گروه روانشناسی تربیتی و مشاوره دانشگاه تهران، تهران، ایران

³. Associate Professor, Department of Educational Psychology & Counseling, University of Tehran, Tehran, Iran

پذیرش نهایی: ۹۸/۰۵/۰۳

دریافت: ۹۸/۰۴/۰۱

مقدمه

تمیز دهد. بر طبق یافته‌های گلدنشتاین و همکاران (۲۰۰۷) اختلال پارانوئید ارتباط مثبتی با آسیب‌گریزی و ارتباط منفی با نوجویی و پاداش وابستگی دارد. همچنین اختلال شخصیت ضداجتماعی ارتباط مثبتی با نوجویی؛ و رابطه منفی با آسیب‌گریزی و پاداش وابستگی نشان می‌دهد. در ایران نیز پژوهش‌های مشابه انجام شده است؛ بر طبق یافته‌ها سطح نوجویی و آسیب‌گریزی افراد معتاد نسبت به افراد عادی بالاتر است اما سطح خودراهبری و همکاری در معتادان به مواد مخدر (تریاک) نسبت به افراد عادی پایین‌تر است (کتابی و همکاران، ۱۳۸۷). در گرایش به جرم و اعتیاد، شخصیت نقش مهمی ایفا می‌کند (آیزنگ و گاجونسون، ۱۹۸۹؛ به نقل از شاملو، ۱۳۸۲).

رابرت کلونینجر (۱۹۹۴) نظریه پردازان زیستی با تأکید بر پارامترهای زیست - ژنتیکی نظریه محکمی را در حوزه شخصیت مطرح کرده است. نظریه وی مدلی را ارائه می‌دهد که هم تفاوت‌های فردی را در شخصیت‌های بهنجار ارزیابی می‌کند و هم برای تشخیص افرادی که دچار شخصیت نابهنجار (اختلال شخصیت) هستند، مناسب می‌باشد. این نظریه دارای هفت بعد شخصیت در دو مقیاس هیجانی (سرشتی) و شناختی (منشی) است. بر اساس این رویکرد سامانه‌های سرشتی در مغز دارای سازمان یافتگی‌های کارکردی متشکل از سامانه‌های متفاوت و مستقل از یکدیگر برای فعال‌سازی، تداوم و بازداری رفتار در پاسخ‌گویی به گروه‌های معینی از محرک‌هاست و همچنین فعال‌سازی رفتار در پاسخ به محرک‌های جدید، نشانه‌های پاداش است (پورنقاش‌تهرانی و همکاران، ۱۳۸۹؛ پورنقاش‌تهرانی و همکاران، ۱۳۹۱).

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌ها و سؤالات پژوهش این چنین قابل طرح است:

۱. رابطه معناداری بین ابعاد شناختی-هیجانی و نیمرخ روانی بیماران سیکوتیک ناشی از مصرف شیشه وجود دارد.
۲. بین ابعاد شناختی-هیجانی و نیمرخ روانی بیماران سیکوتیک ناشی از مصرف شیشه و افراد عادی تفاوت معنادار وجود دارد.

روش

این مطالعه یک پژوهش همبستگی از نوع علی-مقایسه‌ای می‌باشد. گروه نمونه، از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شد. نمونه ۱۰۰ نفری شامل دو گروه بهنجار و نابهنجار (۴۰ نفر زن و ۶۰ نفر مرد) می‌باشد. گروه نابهنجار معتادانی هستند که برای ترک

از دیدگاه علم روانشناسی، اعتیاد اختلال روانی محسوب می‌شود و در تقسیم‌بندی‌های روان‌پزشکی تحت عنوان سوء مصرف مواد تعریف شده است که دومین اختلال شایع روانی به حساب می‌آید. مطالعات نشان می‌دهند که معتادان دچار افسردگی، عدم اعتماد به نفس، اضطراب، بی‌خوابی، احساس گناه، انزواطلبی و به طور کلی احساس تنهایی و طردشدگی می‌باشند (گلپور، ۱۳۸۱). گاهی اوقات علائم سایکوتیک ناشی از مصرف مواد نیز به این اختلالات اضافه می‌گردد؛ که شامل توهمات و هذیان می‌باشد (راهنمای تشخیصی آماری اختلالات روانی، ۲۰۱۰). تکنیک‌های تصویربرداری مغزی و آزمون‌های نوروسایکولوژی نشان داده‌اند که داروها در شبکه‌های عصبی-روانی، عدم تعادل را نشان می‌دهند (راجرز و رایین، ۲۰۰۱؛ گارسیا، ۲۰۰۴). بنابراین معتادان به مواد آسیب‌های سیستم عصبی مرکزی را نشان می‌دهند که این نقایص در نتیجه تغییرات در سیستم نقل و انتقال نوروترنسمیترها به ویژه در پایانه‌های دوپامینی هستند و منجر به اختلال در عملکردهای شناختی، هیجانی و رفتاری می‌گردند (کالیواس و ولکو، ۲۰۰۵). مصرف طولانی مدت آنها در نهایت نتایج مشابهی در نیمرخ آسیب‌های شناختی - عصبی این افراد به دنبال دارد (جوئیس و وودرف، ۱۹۹۷؛ به نقل از استوارت، ۲۰۰۸). شواهدی دال بر اینکه ویژگی‌های شخصیتی می‌تواند انواع بیماری‌ها از جمله سوء مصرف مواد را پیش‌بینی کند، وجود دارد. لبون و همکاران (۲۰۰۴) نشان داده‌اند که معتادان به هروئین از نوجویی بالایی در مقایسه با الکلی‌ها و گروه کنترل برخوردار هستند. همچنین، نشان داده‌اند که در خصوص اختلال‌های سوء مصرف مواد ویژگی‌های شخصیتی از قبیل تکانشگری، هیجان‌طلبی، محدودیت و مستعد بودن نسبت به انحرافات اجتماعی می‌توانند فرد را در معرض ابتلاء به این اختلال‌ها قرار دهد (فیشر و همکاران، ۱۹۹۸). علاوه بر این، افراد هروئینی و الکلی از سطوح بالاتری از آسیب‌گریزی، نسبت به گروه کنترل برخوردار بودند. کانوی و سونسون (۲۰۰۲) نشان دادند که عامل محدودیت (یکی از ویژگی‌های شخصیت)، به خوبی می‌تواند تفاوت میان مصرف‌کنندگان مواد افیونی و کوکائین (محدودیت پایین) را از مصرف‌کنندگان ماری جوانا و الکل (محدودیت بالا)،

¹. Diagnostic and statistical manual of mental disorder Fourth Edition (DSM-IV-TR)

دارای تفاوت معنادار هستند، اما در بعد پشتکار تفاوت معناداری با سطح ۰/۰۵ مشاهده نمی‌گردد (جدول ۱).

متغیر وابسته	مجموع مجذورات	Df	میانگین مجذورات	F	معناداری
نوجویی	۱۳۶/۸۹	۱	۱۳۶/۸۹	۹/۷۶	۰/۰۰۱
پشتکار	۲۹/۱۶	۱	۲۹/۱۶	۲/۲	۰/۰۵
آسیب‌گریزی	۱۲۵/۴۴	۱	۱۲۵/۴۴	۷/۹۹	۰/۰۰۱
پاداش‌وابستگی	۱۹۸/۸۱	۱	۱۹۸/۸۱	۱۵/۰۱	۰/۰۰۱
خودراهبری	۳۱۰۲/۴۹	۱	۳۱۰۲/۴۹	۹۱/۰۸	۰/۰۰۱
همکاری	۱۶۶/۴۱	۱	۱۶۶/۴۱	۱۸/۷۷	۰/۰۰۱
خودفراروی	۱۴۳۶/۴۰	۱	۱۴۳۶/۴۰	۶۴/۱۱	۰/۰۰۱

همچنین متغیرهای مربوط به نیمرخ روانی با سطح معناداری ۰/۰۰۱ بین دو گروه متفاوت می‌باشد (جدول ۲). که این یافته بدین معنی است که اختلالات ذکر شده در گروه بیماران سایکوتیک نسبت به گروه عادی بالاتر است.

متغیر وابسته	مجموع مجذورات	Df	میانگین مجذورات	F	معناداری
اختلالات برون‌گرایانه	۱۲۹۵۰/۴۴	۱	۱۲۹۵۰/۴۴	۷۵/۲۶	۰/۰۰۱
اختلالات درون‌گرایانه	۱۲۱۲۲/۰۱	۱	۱۲۱۲۲/۰۱	۱۵۷/۱۶	۰/۰۰۱
افسردگی	۲۳۵۲/۲۵	۱	۲۳۵۲/۲۵	۱۰۹/۰۳	۰/۰۰۱
اضطراب	۵۱۰/۷۶	۱	۵۱۰/۷۶	۴۶/۴۲	۰/۰۰۱
مشکلات جسمانی	۵۵۲/۲۵	۱	۵۵۲/۲۵	۵۰/۲۱	۰/۰۰۱
شخصیت اجتنابی	۲۸۵/۶۱	۱	۲۸۵/۶۱	۴۵/۸۰	۰/۰۰۱
نقص توجه	۲۲۷۵/۲۹	۱	۲۲۷۵/۲۹	۱۱۴/۸۵	۰/۰۰۱
ناسازگاری اجتماعی	۱۴۹۷/۶۹	۱	۱۴۹۷/۶۹	۱۲۵/۷۹	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی ابعاد شناختی هیجانی شخصیت گروه بیماران نشان می‌دهد که این ابعاد بجز بعد پشتکار؛ پیش‌بین‌های معناداری برای نیمرخ روانی می‌باشند. به عبارت دیگر میزان نوجویی، آسیب‌گریزی، پاداش‌وابستگی در گروه بیماران سایکوتیک ناشی از مصرف شیشه از گروه عادی بالاتر است و در مؤلفه‌های نیمرخ روانی نیز سلامت روانی کمتری نسبت به گروه عادی دارند و تمامی مؤلفه‌های نیمرخ روانی به علت بالا بودن نمرات بدست آمده؛ نیازمند توجه بالینی هستند.

اعتیاد به مرکز درمانی کنگره ۶۰ مراجعه کرده و توسط روان‌پزشک مرکز تشخیص سایکوتیک ناشی از مصرف شیشه دریافت کردند. افراد بهنجار شامل دانشجویان دانشکده روانشناسی دانشگاه تهران در سال ۱۳۸۹-۱۳۹۰ بودند.

ابزار

پرسشنامه TCI: این پرسشنامه یک آزمون ۵۶ ماده‌ای بر اساس مقیاس درجه‌بندی لیکرت است که توسط کلونینجر در سال ۱۹۹۱ ارائه شد و شامل هفت بعد شخصیت، چهار بعد هیجانی سرشت (نوجویی، آسیب‌پرهیزی، پاداش‌وابستگی و پشتکار)، و سه بعد شناختی منش (خودراهبری، همکاری و خودفراروی) است. ضریب پایایی همسانی درونی این آزمون از طریق آلفای کرونباخ در سه زیر مقیاس نوجویی، آسیب‌پرهیزی، پاداش‌وابستگی در یک جمعیت ۳۰۰ نفری از آزمودنی‌های ایرانی به ترتیب ۰/۶۶، ۰/۸۵ و ۰/۶۴ گزارش شده است (پورنقاش تهرانی، ۱۳۸۷). ضریب پایایی این آزمون از طریق بازآزمایی دو هفته‌ای ۰/۷۷ (شر و همکاران، ۱۹۹۵) گزارش شده است.

پرسشنامه ASR: در نتیجه به هم پیوستن آیت‌های پرسشنامه YASR^۱/YABCL^۲ ویرایش ۱۹۹۷ (کلی و همکاران؛ ۱۹۹۸)، چک لیست رفتاری بزرگسالان ABCL^۳ و ارزیابی جامع مشکلات رفتاری عاطفی بزرگسالان ASR با نرم‌های بین‌المللی جدید برای سنین بین ۱۸ تا ۵۹ سال تدوین شد، و ضریب پایایی این آزمون ۰/۸۶ گزارش شده است (کلی و همکاران؛ ۱۹۹۸). این پرسشنامه دارای ۴ زیر مقیاس (سازگاری عملکرد، سندرم‌ها، تشخیص نیمرخ روانی بر اساس DSM و مقیاس‌های استفاده از مواد) می‌باشد. سپس این اطلاعات را در نرم‌افزار SPSS وارد کردیم.

یافته‌ها

در این پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش آماری تحلیل واریانس چندمتغیری و رگرسیون چندگانه داده‌ها را مورد بررسی قرار دادیم. با استفاده از اطلاعات به دست آمده و وارد کردن آنها در نرم‌افزار SPSS داده‌های توصیفی زیر حاصل شد. متغیرهای مربوط به ابعاد شخصیت در سطح ۰/۰۰۱ بین دو گروه

1. Young Adult Self-Report

2. Young Adult Behavior Checklist

3. Adult Behavior Checklist

- abusers: A controlled study. *European Psychiatry*, (19), 193-195.
- Kalivas, p.w. Volkow, N.D. (2005). The Neural Basis of Addiction: A Pathology of Motivation and Choice. *Am J Psychiatry*, (162), 1403-1413
- Kelly, A. Brenner, Catherina. L. Clark, Phillip, R. Shaver. (1998). Attachment theory and close relationship, 46-68
- Lebon, O. Basuiaux, P., Streel, E., Tocco, J., Hanak, C., Hansenne, M, et al. (2004). Personality Profile and drug of choice; multivariate analysis using Cloninger's TCI on heroin addicts, and a random population group. *Drugs and Alcohol Dependence*, (73), 175-182.
- Rogers, R.D. Robbins, T.W. (2001). Investigating the neurocognitive deficits associated with chronic drug misuse. *Current Opinios in Neurobiology*, (11), 250-257.
- Sher, K.J, Bartholow, B.D. (2000). Personality and Substance use disorders: A Prospective Study. *Journal of Consulting and clinical Psychology*, 68(5), 818-829.
- Stewart, J (2008). Psychological and neural mechanisms of relapse. *Journal of Royal Society*, (363), 3147-315.
- Catherine Ann. lesio. (2007). Accountability for mental Health counseling in schools. Thesis. *Rochester Institute of Technology*. Accessed from: <http://scholarworks.rit.edu/theses/7127>.
- Westenberg, A., Blasi & L.D.Chon(eds), personality development. *New jersey: Lawrence Erlbaum Associate*.
- World Health Organization (2004). *Suicide and attempted suicide*. Geneva: World Health Organization.

البته به علت اینکه طرح پژوهشی حاضر علی‌مقیاسه‌ای است؛ این امکان برای محقق فراهم نبوده‌است که گروه بیماران سایکوتیک را قبل از دوره مصرف شیشه مورد مطالعه قرار دهد تا رابطه علت و معلولی میان اختلالات روانی و گرایش به مصرف شیشه و تخریب سلامت روان را بررسی کند. عدم تفاوت سلامت روانی میان دو گروه مورد مطالعه می‌تواند پیش‌بین‌کننده این امر باشد که درمان بیماران سایکوتیک ناشی از مصرف شیشه تنها وابسته به سم‌زدایی فیزیولوژیک نیست و مسائل هیجانی و حالت‌های روانی افرادی که در برنامه‌های ترک این مواد قرار می‌گیرند باید مورد توجه باشد (هوساک و همکاران، ۲۰۰۷).

منابع

- پورنقاش‌تهرانی، سعید (۱۳۸۹). ارتباط انواع انگیزه‌های درمان‌جویی معتادان تحت درمان با رگه‌های شخصیتی آنان. *مجله علوم روانشناختی* ۹(۳۶). ۴۸۱-۴۷۰.
- پورنقاش‌تهرانی، سعید؛ تیموری، زهره؛ رضازاده، محمدرضا (۱۳۹۱). بررسی مقایسه‌ای تعیین میزان سازگاری زناشویی در معتادان تحت درمان با متادون و افراد غیر معتاد. *مجله علوم روانشناختی* ۱۱(۴۲).
- شاملو، سعید (۱۳۸۲). آسیب‌شناسی روانی. انتشارات رشد.
- کتابی، صمیمه؛ ماهر، فرهاد؛ برجعلی، احمد (۱۳۸۷). بررسی نیمرخ شخصیتی معتادان به مواد مخدر با استفاده از دو نظام شخصیتی کلونینجر و آیزنک. *فصلنامه اعتیادپژوهی*. ۲(۷).
- Cloninger, C.R. (1987). Neurogenetic adaptive mechanisms in alcoholism. *Science*, 236, 410-416
- Conway, K.P., Swendsen, J.D., Rounsaville, B.J. & Merikangas, K.R. (2002). Personality, drug of choice, and comorbid pathology among substance. *Drugs and Alcohol Dependence*, (65), 225-234
- Fisher, L.A., Elias, J.W., Ritz, K. (1998). Predicting relapse to substance abuse as a function of personality dimension. *Alcohol and Clinical Experimental research*, (22), 1041-1047.
- Garcia, A.V, Lopez-Torrecillas, F., Gimenez, C.O., & Perez Garcia, M. (2004). Clinical implications and methodological challenges in the study of the neuropsychology *Reviews*, 14:1-41.
- Goldstein, R.Z. Tomasi, D. Rajaram, S. Cottone, L.A. Zhang, L. Maloney, T. Telang, F. Alia-Klein and n.Volkow. (2007). Role of the anterior cingulate and medial orbitofrontal cortex in processing drug cues in cocaine addiction. *Neuroscience*, 4(23), 1153-11.
- Hosak, L, Preiss, M, Halir, M, Cermakova, E, Csemy, L. (2004). Temperament and Character Inventory (TCI) Personality Profile in Metamphetamine